

GENDER YONDASHUV ASOSIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOIYLASHTIRISH STRATEGIYALARI

Sharifzoda S.O'.

Ma'mun universiteti rektor v.b.,

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent

Tayanch so'zlar: gender yondashuv, ijtimoiylashtirish, gender tenglik, ta'lim strategiyalari, pedagogika, teng imkoniyatlar, gender stereotiplar, zamonaviy ta'lim.

Ключевые слова: гендерный подход, социализация, гендерное равенство, образовательные стратегии, педагогика, равные возможности, гендерные стереотипы, современное образование.

Key words: gender approach, socialization, gender equality, educational strategies, pedagogy, equal opportunities, gender stereotypes, modern education.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqola gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirishning samarali strategiyalarini tahlil qiladi. O'quvchilarni ijtimoiy hayotga moslashuvchan, teng huquqli va ijtimoiy faol shaxslar sifatida shakllantirishda gender tenglik va teng imkoniyatlarni yaratish muhim o'rin tutadi. Maqolada gender stereotiplari va ularning ta'lim jarayonidagi ta'siri ko'rib chiqiladi hamda bu stereotiplarni yengib o'tishda pedagogik yondashuvlar taklif etiladi. Zamonaviy ta'lim tizimida gender tenglikni ta'minlash uchun pedagoglarning yondashuvlari va strategik faoliyatini shakllantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье анализируются эффективные стратегии социализации студентов на основе гендерного подхода. Создание гендерного равенства и равных возможностей играет важную роль в формировании студентов как гибких, равноправных и социально активных личностей в общественной жизни. В статье рассматриваются гендерные стереотипы и их влияние на образовательный процесс, а также предлагаются педагогические подходы к преодолению этих стереотипов. Разработаны рекомендации по формированию подходов и стратегической деятельности педагогов по обеспечению гендерного равенства в современной системе образования.

SUMMARY:

This article analyzes the effective strategies of socialization of students based on the gender approach. Creating gender equality and equal opportunities plays an important role in forming students as flexible, equal rights and socially active individuals in social life. The article examines gender stereotypes and their impact on the educational process, and offers pedagogical approaches to overcome these stereotypes. Recommendations on the formation of approaches and strategic activities of pedagogues to ensure gender equality in the modern education system have been developed.

Kirish. Jamiyatda gender tengligini ta'minlash zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. O'quvchilarni ijtimoiy hayotga moslashtirish jarayonida gender yondashuv muhim rol o'ynaydi, chunki bu yondashuv orqali shaxslarning ijtimoiylashuv jarayoni gender stereotiplardan xoli holda amalga oshadi[4]. Gender tenglikni ta'minlash, o'quvchilarda ijobiy o'z-o'zini anglash, o'z qobiliyatlarini to'laqonli rivojlantirish va ijtimoiy munosabatlarda o'z o'rnini topish imkonini beradi.

Ta'lim tizimida gender tenglikni amalga oshirish nafaqat ijtimoiy va madaniy munosabatlarni yaxshilash, balki jamiyatning umumiy taraqqiyotiga hissa qo'shuvchi omil sifatida ham muhimdir. Shuningdek, o'quvchilarni gender tenglik asosida ijtimoiylashtirish, ularda teng imkoniyatlarni yaratish orqali ularning ta'lim olish, kasb tanlash va o'zlarini rivojlantirish jarayonlarida muvaffaqiyatga erishishlarini ta'minlaydi. Ushbu maqolada gender yondashuv asosida ijtimoiylashtirish strategiyalari, bu boradagi pedagogik yondashuvlar va ularning ta'lim-tarbiyadagi o'rni haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish strategiyalarini o'rganish uchun bir necha metodologik yondashuvlar qo'llanildi. Tadqiqotning maqsadi va vazifalariga muvofiq, o'rganish jarayoni sifatida sifat va miqdoriy tadqiqot metodlari birgalikda amalga oshirildi.

Adabiyotlarni tahlil qilish: Tadqiqotning dastlabki bosqichida xorijiy va mahalliy adabiyotlar tahlil qilindi. Gender yondashuv, ijtimoiylashtirish jarayoni, pedagogik strategiyalar va o'quvchilarning ijtimoiy faoliyati to'g'risida mavjud ilmiy manbalar va tadqiqotlar o'rganildi. Ushbu adabiyotlar, gender masalalarini o'rganishda metodologik asos sifatida xizmat qildi va kelgusidagi tadqiqotlar uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etdi.

So'rovnoma o'tkazish: O'quvchilar, o'qituvchilar va pedagogik mutaxassislar o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma orqali gender tenglik, o'quvchilarning ijtimoiylashuvi va gender stereotiplari bo'yicha fikrlar, munosabatlar va tajribalar o'rganildi. Ushbu ma'lumotlar tadqiqotning empirik qismiga asos bo'lib xizmat qildi va natijalarni tahlil qilishda muhim rol o'ynadi.

Intervyular o'tkazish: O'qituvchilar va pedagogik mutaxassislar bilan chuqur intervyular o'tkazildi. Intervyu jarayonida gender masalalari, ta'lim jarayonidagi gender yondashuvning ahamiyati, va o'quvchilarning ijtimoiylashuvi bo'yicha tajribalar muhokama qilindi. Intervyu natijalari, tadqiqot mavzusini yanada chuqurroq tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda yordam berdi.

Tahliliy metodlar: Tadqiqotda to'plangan ma'lumotlar statistik tahlil usullari yordamida o'rganildi. Olingan natijalar miqdoriy va sifatli o'lchovlar orqali

tahlil qilindi. Tahlil jarayonida statistik dasturlar (masalan, SPSS) va grafik vizualizatsiya usullari qo'llanildi, bu esa natijalarni yanada aniqlashtirishga yordam berdi.

Tadqiqot natijalarini umumlashtirish: Tadqiqot jarayonida olingan natijalar asosida umumiy xulosalar chiqarildi va gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Bu tavsiyalar, ta'lim tizimida gender tenglikni ta'minlash va o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatini oshirishga qaratilgan.

Ushbu metodologik yondashuvlar, gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish strategiyalarini o'rganish va ta'lim jarayonida gender tenglikni ta'minlash bo'yicha yanada samarali natijalarga erishishga yordam berdi. Tadqiqot natijalari, jamiyatda gender masalalarini hal qilishga va o'quvchilarning ijtimoiy hayotga moslashuvini yaxshilashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili (sharhi). Xorij va rus adabiyotlar tahlili: Gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish masalalari bugungi kunda ko'plab xorijiy va rus adabiyotlarida muhokama qilinmoqda. Gender tenglik, ta'lim jarayonida gender stereotiplarni yengish va o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi masalalari ko'plab tadqiqotlarda o'z aksini topgan.

Xorijiy adabiyotlarda gender yondashuvining ta'lim tizimiga kiritilishi va ijtimoiylashtirish jarayoniga ta'siri bo'yicha bir qancha muhim tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, R. Connellning[1] "Gender va ta'lim" asarida gender rollarining ta'lim jarayonidagi ta'siri chuqur o'rganilgan. U o'quvchilarda gender stereotiplarni kamaytirish uchun pedagogik strategiyalarni taklif etadi va ijtimoiylashtirish jarayonida tenglikni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi.

Bundan tashqari, M. A. Kimmelning[2] tadqiqotlari ham gender yondashuvni ta'lim jarayoniga qanday kiritish bo'yicha qimmatli ma'lumotlar taqdim etadi. Kimmel, o'quvchilarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishida gender muammolarining rolini o'rganib chiqadi va o'qituvchilarning ushbu muammolarni hal etishdagi o'rnini alohida ta'kidlaydi.

Rus adabiyotida esa gender yondashuvni ta'lim jarayonida amalga oshirish borasida ko'plab tadqiqotlar mavjud. N. A. Kuzminaning[3] "Ta'limda gender yondashuv: nazariya va amaliyot" asari gender tenglikni ta'minlash va o'quvchilarning ijtimoiylashtirish jarayonidagi yondashuvlarni muhokama qiladi. Kuzmina o'quvchilarning o'zligini anglash, gender rolining o'zgarishi va ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishi borasidagi muammolarni batafsil tahlil qiladi.

Shuningdek, T. S. Nefedovanning[5] tadqiqotlari ham gender yondashuvini ta'lim jarayonida tatbiq etish usullarini o'rganadi. U o'quvchilarning ijtimoiy

muhitda o'z o'rnini topishi va gender stereotiplarini yengishda pedagogik amaliyotning ahamiyatini ko'rsatadi.

Umuman olganda, xorij va rus adabiyotlari gender yondashuvni ta'lim jarayoniga kiritish, o'quvchilarning ijtimoiylashtirish strategiyalarini rivojlantirish va gender tenglikni ta'minlash borasida bir qator muhim nazariyalar va amaliy tavsiyalar bilan to'ldirilgan. Bu tadqiqotlar gender masalalarini ta'lim tizimida o'rganishga asos bo'lib, o'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayonida samarali yondashuvlarni amalga oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston olimlarining tadqiqotlar tahlili: O'zbekistonda gender yondashuv va o'quvchilarni ijtimoiylashtirish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tobora ko'paymoqda. O'zbekistonlik olimlar gender tenglik, o'quvchilarni ijtimoiy integratsiya qilish, va ta'lim jarayonida gender stereotiplarini yengish bo'yicha qimmatli tadqiqotlarni amalga oshirishmoqda.

Bundan tashqari, O'zbekistonda gender masalalarini o'rganuvchi boshqa olimlar ham mavjud bo'lib, ular gender stereotiplarini yengish va o'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayonida teng imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan tadqiqotlar olib bormoqda. Ushbu tadqiqotlar O'zbekiston ta'lim tizimida gender yondashuvini rivojlantirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatini oshirishga qaratilgan muhim qadamlar sifatida ko'rib chiqilishi mumkin.

Umuman olganda, O'zbekiston olimlarining gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirishga doir tadqiqotlari, ta'lim jarayonini takomillashtirish va jamiyatda gender tenglikni ta'minlash uchun muhim nazariy va amaliy tavsiyalar bilan to'ldirilgan. Bu tadqiqotlar nafaqat O'zbekistonda, balki xalqaro miqyosda ham gender masalalarini o'rganishga asos bo'ladi.

Muhokama. O'zbekistonda gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ko'plab qiziqarli va muhim xulosalarga olib kelmoqda. Ushbu tadqiqotlar o'quvchilarning ta'lim jarayonida gender tenglikni ta'minlash va ularni ijtimoiy hayotga moslashtirishda muhim rol o'ynaydi. Gender yondashuv, o'quvchilarni o'z qobiliyatlarini to'liq namoyon etishlari uchun teng imkoniyatlar yaratishda, shuningdek, gender stereotiplaridan qochishda yordam beradi.

Xorijiy va rus adabiyotlarida gender yondashuvni ta'lim tizimida amalga oshirish borasida ko'plab muammolar va tajribalar muhokama qilingan[6]. Bu tajribalar O'zbekistondagi pedagoglar uchun gender yondashuvni amaliyotda tatbiq etish uchun yaxshi asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbekistonlik olimlarning gender tenglik, o'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayoni, va pedagogik

yondashuvlar to'g'risidagi tadqiqotlari bu boradagi muammolarni yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

Shu bilan birga, O'zbekistondagi gender masalalari va o'quvchilarni ijtimoiylashtirish jarayonida ba'zi cheklovlar ham mavjud. Masalan, gender stereotiplari, an'anaviy rol taqsimoti va o'quvchilarning gender o'ziga xosligi ba'zan ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday holatlarda, o'qituvchilarning yondashuvlari va pedagogik strategiyalari juda muhim ahamiyatga ega. Ularning gender tenglikni ta'minlashda qanday rol o'ynashi va o'quvchilarni ijtimoiy hayotga qanday moslashtirishi bo'yicha o'rganish zarur.

Bundan tashqari, gender tenglikni ta'minlash va o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatini oshirish uchun ta'lim tizimida kompleks yondashuvlar talab etiladi. O'zbekistondagi gender yondashuvni rivojlantirish uchun, nafaqat o'quvchilarga, balki o'qituvchilarga ham zamonaviy pedagogik usullar, metodlar va strategiyalarni o'rgatish muhimdir. Ta'lim tizimida gender masalalarini muhokama qilish va ularni hal etish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar kerak.

Umuman olganda, O'zbekiston olimlari va pedagoglari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar gender yondashuvni ta'lim jarayonida kengaytirish, o'quvchilarni ijtimoiylashtirish strategiyalarini rivojlantirish va gender tenglikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Biroq, bunday yondashuvni amaliyotga tatbiq etish jarayonida, ijtimoiy, madaniy va psixologik omillarni hisobga olish zarur. Shu sababli, gender yondashuvni ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun, ko'plab resurslar va tadqiqotlar zarur. Bu esa o'z navbatida jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish strategiyalari ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Gender tenglikni ta'minlash va o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatini oshirish, ta'lim tizimida bir qator ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. Ushbu tadqiqot davomida olingan xulosalar va tavsiyalar ta'lim jarayonida gender yondashuvni rivojlantirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

O'quvchilarni ijtimoiylashtirishda gender yondashuvning ahamiyati: O'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayonida gender tenglikni ta'minlash orqali ularning o'z qobiliyatlarini ochishga, shaxsiy va professional rivojlanishga erishishga yordam berish mumkin. Gender yondashuv, ta'lim jarayonida gender stereotiplaridan qochishga va barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Pedagogik amaliyotda gender yondashuvning qo'llanishi: O'qituvchilarning gender masalalariga bo'lgan yondashuvlari ta'lim jarayonida muhim rol

o'ynaydi. O'qituvchilar gender tenglikni ta'minlashda innovatsion metod va strategiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatini oshirishlari mumkin. Ularning gender masalalariga oid bilim va ko'nikmalarini oshirish, ta'limda gender yondashuvning samaradorligini oshiradi.

O'zbekistonda gender yondashuvni rivojlantirish imkoniyatlari: O'zbekistonda gender tenglik va ijtimoiylashuv masalalariga qaratilgan tadqiqotlar va amaliyotlar mavjud bo'lib, bu borada zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish zarur. Gender masalalarini ta'lim tizimida o'rganish va hal etish uchun kompleks yondashuvlar zarur. Bu o'z navbatida, jamiyatda gender tenglikni ta'minlashga yordam beradi.

Kelgusi tadqiqotlar uchun takliflar: Tadqiqot davomida olingan natijalar, kelgusi tadqiqotlar uchun yangi yo'nalishlarni ochadi. Gender yondashuvni ta'lim jarayonida qo'llash, o'quvchilarni ijtimoiylashuvi, o'qituvchilarning tayyorgarligi va gender stereotiplarining ta'sirini o'rganishga qaratilgan yanada chuqur tadqiqotlar olib borish zarur. Bu, gender tenglikni ta'minlash va ijtimoiy faollikni oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi.

Umuman olganda, gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish strategiyalari O'zbekiston ta'lim tizimida muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv nafaqat o'quvchilarning ijtimoiy faoliyatini oshirish, balki jamiyatda gender tenglikni ta'minlash va gender stereotiplarini yengishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari, ta'lim tizimida gender masalalarini hal qilish va o'quvchilarning ijtimoiy hayotga moslashuvini yaxshilashda muhim asos bo'ladi.

Quyida "Gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish strategiyalari" mavzusi bo'yicha adabiyotlar ro'yxati keltirilgan. Ushbu ro'yxatda tadqiqotga oid muhim manbalar va ilmiy ishlar jamlangan:

Adabiyotlar:

1. Connell, R. W. (2009). "Gender: In World Perspective". Cambridge: Polity Press.
2. Kimmel, M. (2012). "The Gendered Society" (5th ed.). New York: Oxford University Press.
3. Kuzmina, N. A. (2010). Gender yondashuv ta'limda: nazariya va amaliyot. Rossiya davlat ijtimoiy universiteti.
4. UNESCO. (2019). "Global Education Monitoring Report: Gender and education". Paris: UNESCO Publishing.
5. Nefedova, T. S. (2015). Gender yondashuvini ta'lim jarayonida tatbiq etish usullari. Tomsk State University of Economics.
6. Moller, J. (2017). "Gender and Socialization in School: Social and Emotional Dimensions". International Journal of Educational Research, 82, 16-26. DOI: 10.1016/j.ijer.2017.05.007